

Melacotó, V. *meló* *Melada*, *mel-agra*, V. *mel* *Melaina*, V. *melan-* *Melaire*, V. *mel*

MELAN-, primer element de compostos i derivats savis, provinent del gr. μέλας, μέλαινα, μέλα 'negre'.

Melaina. *Melanosi*. *Melanúria*, compost amb οὐρέω 'jo orino'. *Melànic*.

Melena, 'deposic' s o vòmit de sang negra', grec μέλαινα 'negra': «les malalties que reïnen / són les que reïnen cada any: / gàstrigues, pútrides, tifus, / cortanes, cambres de sang, / lentes, tífiries, *melenes*, / pulmonies, constipats / ---», PdAPenya (*IdOr* I, 134).

MELANCOLIA o *malenconia*, pres del ll. *melancholia*, i aquest, del gr. μελαγχολία 'bilis negra', 'mal humor', compost amb χολή 'bilis'. □ 1.ª doc.: *malenconia*, Lluïl.

La var. *malenconia*, provocada per dissim., es degué alhora a una etimologia popular (*mal* + ENCONAR 'començar a criar un infant'). Totes dues es troben en els clàssics medievals: «un pagès de Mallorca reebé 20 sous per via de préstec --- sens altre testimoni --- un famós picaplet --- acientà lo pagès --- que com lo jutge li demanaria ell si devia res --- lo pagès cridàs --- No ---! Lo pagès respòs que no faria tanta malvestat --- lo picaplet, ab *malenconia*, tragué-se 20 sous de la borsa e posà-ls en la mà del pagès, dient ---: Si yo-t demanava ara aquests 20 sous --- no pories tu respondre ---No ---?», Eiximenis (*Dotzèn*, *NCl*. vi, 81.9); «si --- defora mostraràs bona amor o senyal de amistança, dins portes aquella *malenconia*, aquest amor no és vera, ans és bé ficta», StVicentF (*Serm.* II, 88.29); el *DAG*. cita «jamés per *malenconia* / no vulles dir vitania» en Turmeda; i «quan la veü tan alterada, tota roja de *malenconia* que tenia» en JoMartorell (*Ag.* III, 59); tant el *DAG*. com *AlcM* donen testimonis d'una i altra variant en JnEsteve, Lluïl, JoMartorell etc.

Generalment conserva, doncs, a l'Edat Mitjana el sentit etimològic de 'mal humor', o agreujat i tot fins a ser sinònim de 'ira, còlera'. Altres vegades apareix amb el sentit patològic: «devem dejunar tota la quaresma --- en est temps, solen venir moltes *malencollies*, e axí --- paciència en si mateix, e als prohibemes en la sua casa --- que no morrà lo cors per dejunar, ans n'haurà sanitat», StVicentF (*Quar.*, 22.51); veg. la cita de JRoig, infra (a *melangia*); «ab la bona sanc va algun poc de còlera y *malenconia*, y de aquest altre humor ---», OPou (*ThPu.*, 294). Amb el significat modern de 'tristesa': «*malenconia*: tristesa causada per l'humor melancòlic; un dels quatre humors --- del cos humà», Belv.

Hi ha hagut i s'han defensat opinions diverses sobre quina de les variants és preferible en català modern. En els autors predominà en la Renaix. la forma etimològica restablerta *malenconia*, *melancòlic*, com ho veïem en molts de tan refractaris a tota influència forastera com Costa, MrnVayreda, Noller, Maragall etc. (Coromines també s'hi decantava, si bé vacillant entre això i *malinconia*, *malincònic*); el *DOrt.* no admeté més que *malenconia* i *malenconiós*, al costat de *me-*

langia; Moll (*AORBB* III, 1930, 21) donava *melancholia* com a únic normal, qualificant *malenconia* d'anti-quat.

No oblidem una gran autoritat: «si aquí s'acosta qualque mal dia, / de nuvolades ab negre estol, / sols hi du tendra *malenconia*, / com una verge sense alegria / que en pau se dol... / Oh bon refugi de callat consoll!», *Cala Gentil* (1904), 4c (ed. 1925, p. 220; ed. *IdOr*, p. 56). Jo diria que la forma internacional i etimològica de cap manera no podria ser exclosa, i cal deixar entera llibertat a l'ús perquè es decideixi (sense impertinents intervencions dels correctors), i que pel meu gust són aconsellables o bé *melancholia* / *melancòlic* o bé *malenconia* / *malencòlic*, sense excloure *malenconiós*, però reconeixent que aquest ja ens resulta desusat i més o menys xocant.

Altrament no oblidem que la forma alterada ha estat tan castellana com catalana: *malenconia* allà fou general des del S. XIII fins a la fi del xv, fins l'humanista intransigent Nebrixa no en reconeix d'altra; després apareix la forma etimològica restablerta, però *malenconia* es troba encara en el *Quixot* i les *Novelas Exemplares* (*DECH* IV, 19b22-36); així mateix en aragonès: «damos entrada e patobiença, si quiere paciencia, pora siempre --- por evitar *malenconias* e vivir em paz», doc. de la Vall de Tena, any 1484 (Nav. Tomás, *Doc. Ling.*, 149.56). És sabut que en llenguatges veïns aqueixa alteració per etimologia popular, amb més empena, tingué encara conseqüències més profundes, puix que aquí es troba sobretot l'arrel de la reducció al cast. ant. *enconia*, i en definitiva *encono*; basc *enkoniatu* «s'attrister» i *enkoniadura* «tristesse» en els dialectes b-navarres i labortà (Azkue) i gascó *encolia* 'humor' (aranès *bóna* i *malencolia*); cf. *mal enconi* en Lluïl i en el *Facet* (*AlcM*).

Melancòlic [*malencòlic*, Lluïl]: «sos amadors / per què-s deporten / --- butles propícies / --- / de cort obtenen / --- / metges tribulen / fals testifiquen / --- / tenir grans còliques / e *malencòliques* / congestions / ---», JRoig (*Spill*). En els grans clàssics del S. xv, l'ús es decidia ja francament a favor de la forma primària, car també l'«eix Barcelona-València» per boca de Fenollar i Pau recomanava «evitar de dir *malencòlich* per *melancòlich*» a la fi del S. xv (*Regles d'esquivar* ---, 63). Els escr. Renaix. també ho diuen en general així: «Els venedors arrengrats sota la paret de la Rectoria, se miraven *melancòlicament* el miserable grapat de vianda», MrnVayreda (*Puny.* I, 1, 39 (38)); «En Miquel Castellfort, aquell jove reposat, reflexiu, *melancòlic*, retret del món y entregat en cos y ànima al treball, s'havia enamorat d'una dona que era un estornell, tota expressió, sempre disposada a bromejar ---», Noller (*La Pap.*, 37); no general, car també: «A la tarda, tornaran les corrues *malincòniques* a caminar amb recança devers la solitud de les viles ---», Coromines (*Les Gràcies de l'Empordà*, p. 25, confrontat i uniforme en els 3 mss. successius i la 1.ª ed.).

Melancoliós [fi del segle xv], *malenconiós*, que el *DAG*. declara haver trobat en els Ss. xiv i xv. *Melan-*